

XIX.

OM LAASTRUP PRÆSTEGAARD
EFTER REFORMATIONEN.

Af Henning Heilesen.

Efter reformationen stod den danske kirke svagt over for rovgriske adeliges forsøg paa at bemægtige sig dens gods. Den var derfor henvist til at søge beskyttelse hos kongen, som ved statskuppet 1536 havde berøvet den dens selvstændighed og gjort den til en statskirke, saaledes som den er den dag i dag. Alligevel var det ikke altid let for en præst at hævde retten til sin og kirkens jord. Et eksempel derpaa er den kamp, præsten i Laastrup maatte føre, før han kunde sidde uforstyrret paa sit embedes ejendom.

I aaret 1557 mødte sognepræsten for Laastrup og Skals, Peder Høg, for kongens retterting¹ og sagsøgte Christoffer Rosenkrantz til Lynderupgaard, fordi denne, dengang han var lensmand paa Hald, havde udlagt ham en gaard til præstegaard og tilegnet sig den rette præstegaard². Desuden skulde Christoffer Rosenkrantz efter sagsøgerens paastand samtidig have forringet Skals præstegaard uden at have ret dertil. Sagsøgte forklarede, at dengang han var lensmand paa Hald, studerede Peder Høg i København og holdt en kapellan³ i Skals, som boede i et gadehus, og havde en bonde siddende i præstegaarden. Ved den tid fik superintendenten i Viborg, Jacob Skønning⁴, Laastrup sogn lagt til kapellanen i Skals. Denne flyttede derefter til Laastrup

¹) Kilden til det følgende er den senere nævnte rettertingsdom af 16. maj 1557 (trykt Ny kirkehistoriske Samlinger VI 707 ff.).

²) Christoffer Stygge Rosenkrantz († 1565), brodersøn af biskop Niels Stygge (Rosenkrantz) i Børglum, var lensmand paa Hald 1541—44.

³) Formentlig den Ib Sort, der 1548 nævnes som sognepræst for Laastrup (Diplomatarium Vibergense s. 262).

⁴) Superintendent i Viborg 1537—49.

og fik den daværende præstegaard samme sted udlagt til bolig for sig. Efter hans død blev Peder Høg kaldet til præst i Laastrup og var nu sognepræst for baade Laastrup og Skals sogne¹. Som saadan besad han præstegaardene i begge sogne. M. h. t. den gaard i Laastrup, præsten omtalte, forklarede Christoffer Rosenkrantz, at kongen havde solgt ham den gaard foruden andet gods, som hørte under Lynderupgaard, og han vilde derfor holde præsten skadesløs i henhold til det kongelige skøde². Efter hans mening kunde Peder Høg ikke bevise, at der nogensinde havde boet præster i den gaard. Hvad Skals præstegaard angik, paastod Christoffer Rosenkrantz, at han aldrig havde taget nogen ager eller eng fra den. Det gadehus, kapellanen havde boet i, havde han bortfæstet for 2 daler, og den mands kvinde, som havde det, skulde væve deraf til Hald. Han mente ikke, at han dermed havde begaaet noget ulovligt. Endelig forklarede Christoffer Rosenkrantz, at han ikke var blevet lovlig stævnet for denne sag, idet han ikke forud var blevet sagsøgt ved herredsting og landsting.

Ved dom af 16. maj 1557 afviste rettertinget sagen, fordi den ikke var blevet behandlet ved herredsting og landsting. Samtidig paalagde det Peder Høg først at sagsøge Christoffer Rosenkrantz ved disse instanser, hvis han havde yderligere klage mod ham³. Det vides ikke, om Peder Høg benyttede sig deraf. Sandsynligvis har han opgivet at forfølge sagen ved de lavere instanser.

Peder Høgs efterfølger som sognepræst for Laastrup og Skals, Jens Christensen Skals, maatte ogsaa opleve at miste sin præstegaard. I 1577 fik Dorethe Nielsdatter

¹) Nævnes som saadan 1555 (Diplomatarium Vibergense s. 305).

²) Dette skøde, som er dateret 19. februar 1553, nævner to gaarde i Laastrup. Der siges intet i skødet om præstegaarden (Kronens Skøder I 43).

³) Recessen 1537 § 17 bestemte, at ingen sag maatte forelægges rettertinget, som ikke forud var blevet behandlet ved herredsting og landsting (Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske Love IV 181 f.).

(Tornekrands) til Mejlgaard¹, enke efter Niels Markvorsen (Skiernov)², tilkendt sig Laastrup præstegaard ved landstingsdom. Da præsten nu stod uden tag over hovedet, ansøgte han kong Frederik II om at faa en ny præstegaard. 27. april 1577 befalede kongen lensmanden paa Hald, Niels Jonsen (Viffert)³, med det første at udlægge en af kronens gaarde i Laastrup til præstegaard og derefter at give kongen meddelelse derom; saa vilde denne give præsten brev paa gaarden⁴. Dette maa være udført snart efter; allerede 11. juni samme aar befalede kongen lensmanden enten at tilbagebetale Niels Christensen, hvis gaard lensmanden efter kongelig befaling havde udlagt præsten i Laastrup til præstegaard, den indfæstning, han bevislig havde givet, eller skaffe ham en anden, lige saa god gaard i lenet, naar en saadan blev ledig⁵. Først aaret efter, 5. juni 1578, fik præsten det lovede kongebrev paa præstegaarden.

Siden 1578 har sognepræsterne for Laastrup og Skals været i ubestridt besiddelse af deres præstegaard. Laastrup præstegaard ligger den dag i dag paa det sted, hvor Niels Christensens fæstegaard laa i 1577, da den blev udlagt til præstegaard. Det omtalte kongebrev af 5. juni 1578 findes i original paa pergament med vedhængende segl i Viborg bispearkiv i landsarkivet i Viborg⁶. Det meddeles nedenfor efter originalen. Det har tidligere været trykt (med moderniseret retskrivning) i Jyske Samlinger I 355 efter Christen Sørensen Testrups afskrift i »Rinds Herreds Krønike« samt (ligeledes med moderniseret retskrivning) i Rørdam: Danske Kirkelove II 281 efter afskrift i Jyske Registre i Rigsarkivet.

Wij Frederich thend Anden med Gudtz Naade Dan-

¹) Levede 1591 (Danmarks Adels Aarbog 1939, 99).

²) † 1560 (Danmarks Adels Aarbog 1916, 437).

³) Lensmand paa Hald 1573—83.

⁴) Rørdam: Danske Kirkelove II 272.

⁵) Kancelliets Brevbøger 1576—79 s. 193.

⁶) Viborg bispearkiv, hovedreversal, Rinds herred, Laastrup kald nr. 3.

marches Norgis Wenndis och Gottis Konningh Hertug wdj Sleßuig Holsten Stormarn och Dyttmerschen Greffue i Oldenborgh och Delmenhorst Giøre alle witttherligt att effthersom oß Elsk^e Fru Dorethe Niels daather thill Medellgaard, Niels Marquorsens eptherleffuerske, for nogen thiid siiden haffuer wundet herligheden aff en kirckegaard i Lostrup som presten wdi bode, saa att ther nu ingen preste-gaard findis i samme sogn, huorfor oß Elsk^e Niels Jonßen wor mand thiennir och embitzmand paa wortt slott Hald nu effther wor befalling haffuer wd lagd presten en gaard wdi for^{ne} Lostrup schyllder en halff td smør et suin ii mk gesterij. Tha haffue wij aff wor synderlig gunst och Naade wndt och thilladt, och nu mz thette wort obne breff wnde och thillade, att for^{ne} gaard wdi Lostrup presten nu wdi were haffuer altiit her effther maa och schall bliffue thil en prestegaard wdi samme sogn. Thi forbiude wij alle ehue the helst ere eller were kunde, serdelis wore fogither embitzmend och alle andre, presterne her emod paa for^{ne} gaard i Lostrup att hindre eller wdi nogre maade forfang at giøre. Wnder wor Hyldest och Naade, giffuet paa wor gaard wdj Otthenße thennd v dag Junij Aar &c Mdlxxviiij, wnder wortt signett.

Friderich.

(Bag paa brevet staar følgende):

Lsts paa Rindz herretz ting Mandagen nest epter Thome Apostoli dag¹ Aar 1578.

(Sammesteds med anden haand):

Itt Salig Konnigh Frederichs Breff som her Jenns Skals forhueruidt paa konngens gard y Lostrup, at skulle altid werre thil en Preste gaardt wdj samme sogenn.

Dater. 5. Junii — 1578.

¹) 22. december.